

**МАМЛАКАТИЗИДА АГРОКЛАСТЕРЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИШ
ЙЎЛЛАРИ**

Облокулова Шодия

Тошкент шаҳар Олмазор тумани 326-сонли Хорижий тилларга ихтисослашган умумий ўрта таълим мактаби ўқитувчиси

Жаҳон иқтисодиётида интеграция жараёнларини глобаллашуви ва чуқурлашуви аграр бизнесни ички кучли ва заиф томонларини ҳам, унинг бозордаги ташқи имкониятлари ва ҳавф-хатарларини ҳам ҳартомонлама чуқур ўрганишни тақозо этмоқда. Айнан ана шу имкониятлардан бири агросаноат гуруҳини кластер модели бўйича ташкил этишдир.

Кластер модели жаҳон амалиётида иқтисодий гуруҳни, минтақани, бутун мамлакатни рақобатбардошлилигини кўтариш инструменти сифатида кенг қўлланилади. Мамлакатимизда ҳам бу тизимни ривожлантириш учун ривожланган хорижий давлатлар тажрибасини ўзганиш ва ютуқларидан фойдаланиш соҳа ривожига ҳисса қўшади. Шу сабабли биқ қанча давлатлар тажрибаси ўрганилди.

АҚШни барча штатларида илғор технологияларга эга агросаноат кластерлари кенг тарқалган. Йирик агрокластерлар Вашингтон, Ок-лахома, Луизиана штатларида, вино ишлаб чиқариш Калифорния штатида жойлашган. Юқори самарада фаолият кўрсатаётган клас-терларни Силикон водийсидаги “Ахборот технологиялар”, Голливуддаги “Кинофикация” кластерлари мисолида ҳам кўриш мумкин. Европада (Германия, Франция, Италия, Болгария, Греция, Голландия, Англия, Швейцария, Дания ва бошқа давлатларда) юқори технологияли агрокластерлар кенг ривож топган .

Францияда аграр корхоналар, таълим ва илмий тадқиқот муассасалари фаолиятини мувофиқлаштириш асосида европа ва жаҳон технология ва новация бозорларига чиқиш мақсадида 1986 йили Монпелье шаҳрида “Агрополис” уюшмасини тузишди.

Англияда 2001 йилдан бошлаб инновацион агросаноат кластери – Стокбридж технологик марказ ёпиқ грунтда деҳқончилик, боғдорчилик ва сабзавотчилик соҳаларида тадқиқотлар ва таълим программаларини ўтказишмоқда. Ушбу марказ 70 гектар суғориладиган ерга, 40та компьютер орқали бошқариладиган 12 дан 1000 кв.метр гача худудга тенг майдончаларда жойлашган замонавий иссиқхоналар ҳамда юқори технологиялар билан жихозланган лабораторияларга эга.

Австрияда ҳам кластерларни ихтисослаштиришга, агросаноат ва илмий-тадқиқот корхоналарининг ўзаро алоқаларини рағбатлантиришга, инновация программаларини

бошқариш тартибидаги тўсиқларни камайтириш ҳамда рақобатбардош марказларни шакллантиришга кўпроқ аҳамият беришади.

Дания кишлок хўжалигида чорвачилик деҳқончиликка қараганда устувор аҳамиятга эга, деҳқончилик маҳсулоти кўпроқ озукага ишлатилади, чорвачиликда сут йўналишининг роли гўшт соҳасига қараганда юқорироқ ҳисобланади, шунинг учун ҳам сут маҳсулоти кластерлари (масалан таниқли «Молочная вертикаль» кластери) кэнг тарқалган.

Чили ҳукумати кейинги 30 йил ичида виночилик соҳасида интеграциялаш ва замонавий технологиялар билан жихозланган йирик компаниялар сафини кенгайтириш билан жаҳон бозорида ўз улушини оширишга дадил кадам қўйди. Шу мақсадда виночилик кластери тузилди. Унинг таркибига тармоқ ичидаги ўзаро бир бирига боғлиқ уюшмалар, таълим муассасалари, давлат ташкилотлари ва агентликлар, илмий-тадқиқот марказлари, тармоқ оммавий ахборот воситалари, поставшиқлар ва подрячиклар кирди. Европали таниқли майпазлар мамлакатга ўз сармоялари, янги технологиялари, маҳсулотни маркетинги ва экспортга жўнатиш имкониятлари билан қайтиб келишди. Натижада вино экспорти бўйича Чили жаҳон бозорида бешинчи ўринни эгаллаб турибди.

Россияда ҳам иқтисодиётни барча соҳаларида, ш.ж. агросаноат комплексида, кластерларни шакллантириш ва ривожлантириш бўйича 200 дан кўп лойиҳалар амалга оширилмоқда. Иқтисодий тараққиёт вазирлиги 2008 йилда қабул қилган «Худудий-саноат кластерларини ривожлантириш Концепцияси» уч блокдан иборат: кластерларни институционал тараққиётга ёрдам бериш; кластерда қатнашувчиларни рақобатбардошлилигини кўтариш; кластерларни тараққиёт этиши учун қулай шароитларни яратиш.

Ҳозирги кунда Томск областининг ”Биокомплекс” кластерида (буғдойни янги хосилдор ва замбуруғ касалликларига чидамли юмшоқ ва остист навлари яратилди, кейнчалик донни чуқур қайта ишлаш, биотехнология, нефткимё ишлаб чиқариш тармоқларини ичига олган “АгроПАРК”ни тузиш мўлжалланган), Тула областидаги “Балтика” кластери (илмий-тадқиқот станциясининг 672 тажриба-экспериментал майдончаларида сулини пиво пиширишга ярайдиган (Россия ютуқлари реестрига киритилган) 17 навини етиштиришга эришишди, Кемерово областида “КалинаМалина” агросаноат бренди (7та фирма-магазинлар ва 40та фермерлар билан бирга), Вологда областида “Биотехнология” кластери (ОАО “ФосАГРО” билан бирга) ва б. регионларда шу каби замонавий агрокластерларни барпо этиш жараёни анча жадаллашди.

Кластерлар Буюк Британия, Голландия, Германия, АҚШ, Дания, Франция, Италия, Финляндия, Ҳиндистонда яхши ривожланган. Дания, Финляндия, Швеция саноатини кластерлар тўла эгаллаган.

Кластер тузилмалари Швейцария, Австрия, Италия, Дания, Ҳиндистон, Корея, Покистон, Хитой, ва Туркия давлатлари энгил саноатида, Германияда кимё ва машинасозлик, Францияда озиқ-овқат ва косметика саноатларида муваффақиятли ишламоқда.

Кластерларни шакллантириш жараёни Жануби-Шарқий Осиё, Хитой, Сингапур, Япония, ва бошқа мамлакатларда фаоллашиб бормоқда.

Масалан, Германияда яқин вақтгача минтақавий кластерлар ривожланиши давлат аралашувисиз кечар эди. Бироқ 2003 йилда ҳукумат кластер ташаббусларига жиддий эътибор қаратди. Бу, биринчи навбатда, юқори технологияли соҳаларни лойиҳалашда амалга оширилди. Давлат нафақат маҳаллий, балки бошқа манбалар ҳисобидан саноат ва илмий марказлар куч-ғайратини бирлаштиришни кўзда тутмоқда.

Шундай қилиб, хорижий ва маҳаллий тадқиқотчиларнинг таҳлилларида “кластер” тушунчасига қуйидаги таърифлар берилган:

- кластер-битта соҳага бирлашган ва бир-бири билан узвий алоқа бўлган корхоналар гуруҳи.

- кластер – битта географик ҳудудда жойлашган ва битта тармоқни ташкил қиладиган корхоналар гуруҳи.

- кластер – махсус соҳалар бўйича битта географик ҳудудда фаолият юритаётган, бир-бири билан боғлиқ бўлган ва бир-бирини тўлдирувчи компаниялар, институтлар гуруҳи.

- кластер – горизонтал ва вертикал равишда функционал боғлиқ бўлган корхоналар гуруҳи.

- кластер – жамоавий, хусусий ва ярим жамоавий кўринишда бир-бири билан боғлиқ ва ўзаро бир-бири тўлдирувчи корхоналар, тадқиқот ва ривожланиш институтлари гуруҳи.

- кластер – тижорат ва нотижорат ташкилотлари гуруҳи, бўлиб, у гуруҳда фаолият юритаётган ҳар бир корхонанинг рақобатбардошлигини таъминлашга хизмат қилади.

- кластер – ҳудудий концентрациялашувга асосланган ва технолгик занжирга боғланган товар ва хом ашё етказиб берувчилар, асосий ишлаб чиқарувчиларни бирлаштирган индустриалашган мажмуа.

Мамлакатимиз Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек, барча соҳаларда кластер тизимини яратиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Дарҳақиқат нефть, газ, химия,

биотехнология, фармацевция, информатика, автоқурилиш, транспорт логистика, озиқ-овқат, таълим, балиқчилик, паррандачилик, асаларичилик, ипакчилик ва бошқа сохаларда кластер тизимларини яратиш илмий тадқиқотлар ва ишланмаларни молиялаштириш ҳажмини кўпайтиради, сифатини яхшилади, илмий тадқиқот ишларининг техник таъминоти даражасини юксалтиради, инвестициявий ташқи лойиҳаларда иштирок этиш, илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва малакасини оширишнинг янги имкониятларини яратади. Бундан ташқари, кластер тизимида таълим ва илмий-тадқиқот марказлари янги илмий - услубий ишланмаларни яратиш, уларни қисқа муддатда синовдан ўтказиш, ишлаб чиқариш ва илмий изланишлардаги ходимлар ҳамда мутахассислар меҳнатларини кўпроқ рағбатлантириш, янги товарларни Ўзбекистон бренди билан ихтиро қилиш учун кенг имкониятлар ва шароит пайдо бўлади.

C

M

R

T